

Ontstaan en ontwikkeling van de Gentse tuinbouw

De belangstelling voor hofbouw en bloemenkultuur was reeds vanaf de eerste jaren van de 17de eeuw een modeverschijnsel bij de Gentenaar uit de hogere stand. Op de buitenverblijven van de aristocratie werden tuinen aangelegd waarin, naast groenten en bomen, merkwaardige planten en bloemen werden verzameld, die bekende botanici zoals Dodoens en Clusius in hun kruidenboeken uitvoerig beschreven hadden.

De mooiste tuin was ongetwijfeld die van bisschop Triest, in 1624 even voorbij de Sint-Martinuskerk op Ekkergerm aangelegd.

Dank zij een prachtige waterverftekening van C. Onghena (1831), bewaard in het Bijlokemuseum, kenden we het precieze uitzicht van deze tuin.

We stellen vast dat in de omsloten hof, door kleine niveauverschillen een onderscheid gemaakt wordt tussen de lager gelegen nutstuin en de dichterbij het huis aangelegde siertuin.

Een lange dreef en een evenwijdige gracht scheiden beide tuinen van elkaar. De lager gelegen moestuin bestaat uit 64 verschillende perken, gevormd door elkaar kruisende wegen. Elk perk is met een lage, altijd-groene haag afgezet; hier en daar treffen we aan de rand torenachtige bouwwerkjes aan. De in deze perken geteelde groenten zijn waarschijnlijk kolen, spruiten, bonen en verscheidene knolgewassen zoals aardappelen (in die periode nog een weinig voorkomende cultuurplant), wortelen of chicorei.

De hoger gelegen siertuin is veel kleiner en vlakbij het huis aangelegd, volgens de regels van de Franse tuinkunst : de mooiste perken moesten vanuit het huis onbelemmerd kunnen genoten worden. Vandaar dat er ook geen hoge bomen of struiken werden aangeplant.

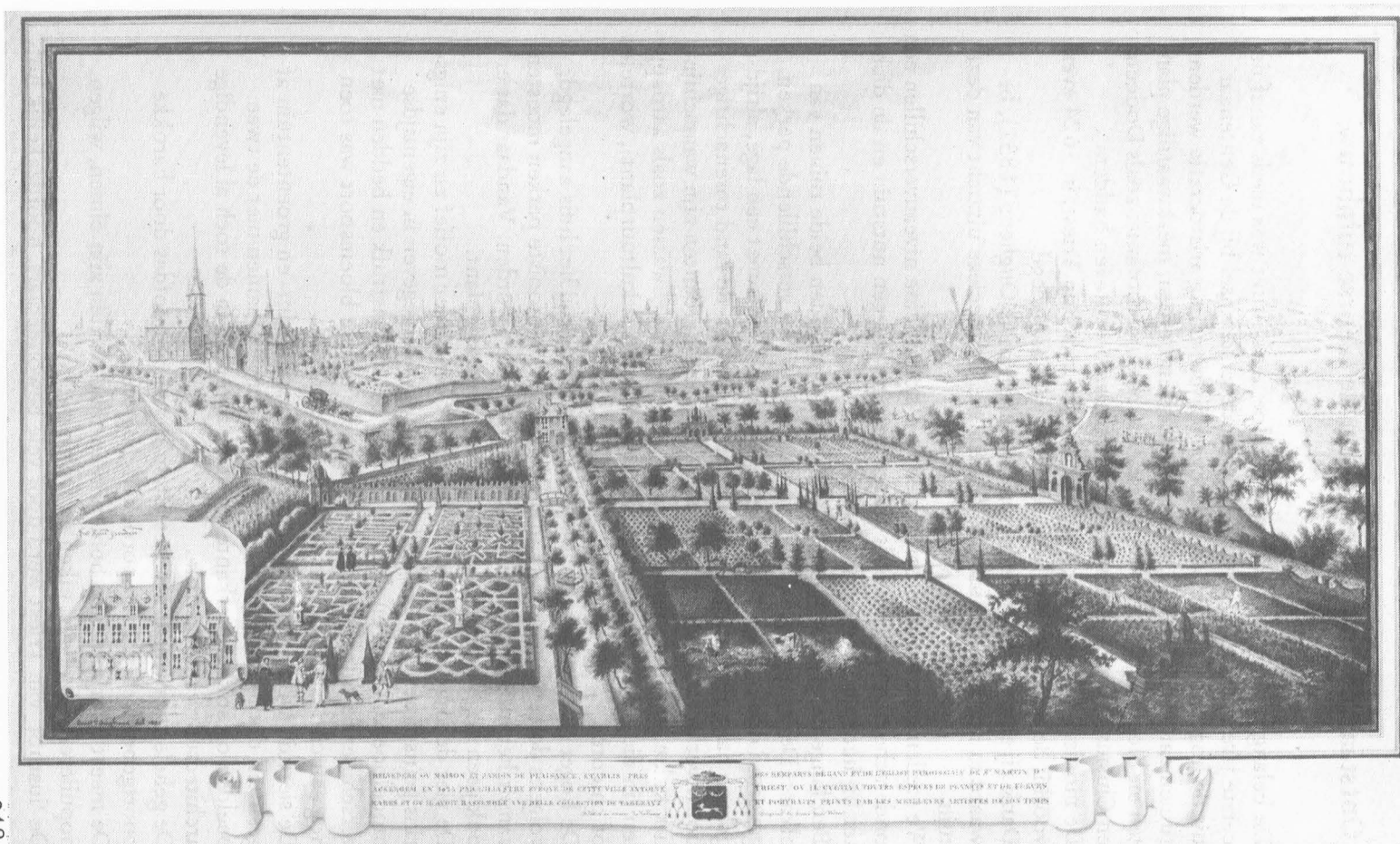
De vier decoratieve perken vertonen elk een ander motief en zijn enigszins geïnspireerd op de doolhofstructuur, weergegeven in eigentijdse modelboeken. Hier en daar treffen we een rozenstruik en bedden met verschillende tulpenvariëteiten aan; deze laatste bloemsoort was toen nog een curiosum in onze Vlaamse tuinen.

De siertuin wordt van een kleine driehoekige fruit- en groententuin afgesloten door een rij zitplaatsen. Deze vormen, samen met de twee beelden op sokkel markante verticale accenten in de toch al levendige architectuur van deze tuin.

De gehele tuin wordt aan het uiteinde van de hoofdas door barokke poortgebouwen, de z.g. portieken, begrensd.

De meest voorkomende bomen in en rond de tuin zijn olmen, wilgen, populieren, notelaars, eiken en fruitbomen.

De 'lusthof' van Triest werd door vele bewonderaars, hoofdzakelijk hof-

Afb. 1. De Tuinen van Bisschop Triest, in 1624 aangelegd, naar aquarel van C. Onghena, 1831. (Foto Studio Claerhout)

bouwliefhebbers, bezocht. Hun gemeenschappelijke belangstelling en de steeds toenemende noodzaak om ideeën uit te wisselen, leidde in 1648 tot de oprichting van het Sint-Dorotheagenootschap. Initiatiefnemer was opnieuw bisschop Triest.

De keuze van de H. Dorothea als patrones van deze organisatie is niet vreemd wanneer we de legende van deze heilige kennen : Dorothea, een jonge kristen vrouw uit Cesarea (Turkeije) werd in 310 omwille van haar geloof ter dood gebracht. Tijdens haar marteltocht spotte Theophilus, een stedelijk ambtenaar : “Zend mij uit de vreugdehof van uw bruidegom (= God) appels en rozen”. Bij haar dood werd hem een mandje appels en een boeket geurige rozen aangeboden. Dit gebeurde in het midden van de winter !

De H. Dorothea wordt op glasramen, op schilderijen (b.v. op het Lam Gods retabel) steeds voorgesteld met een mandje rozen aan de arm. Na Gent ontstond ook in Brussel en Brugge een dergelijk broederschap. Die verenigingen bleven onafgebroken bestaan tot aan de Franse Revolutie. Ze groepeerden hoofdzakelijk liefhebbers van zeldzame gewassen. De leden ervan kwamen elk jaar op 6 februari, het feest van de H. Dorothea, bijeen. Ze woonden eerst een mis bij en versierden bij deze gelegenheid het beeld van hun patroonheilige met hun warme kasplanten.

De leden gingen de verplichting aan om onder elkaar planten te verkopen en te ruilen.

Wanneer onze gebieden in 1794 door de Franse legers veroverd werden, verbood de zeer anti-klerikale overheid alle organisaties met religieuze inslag.

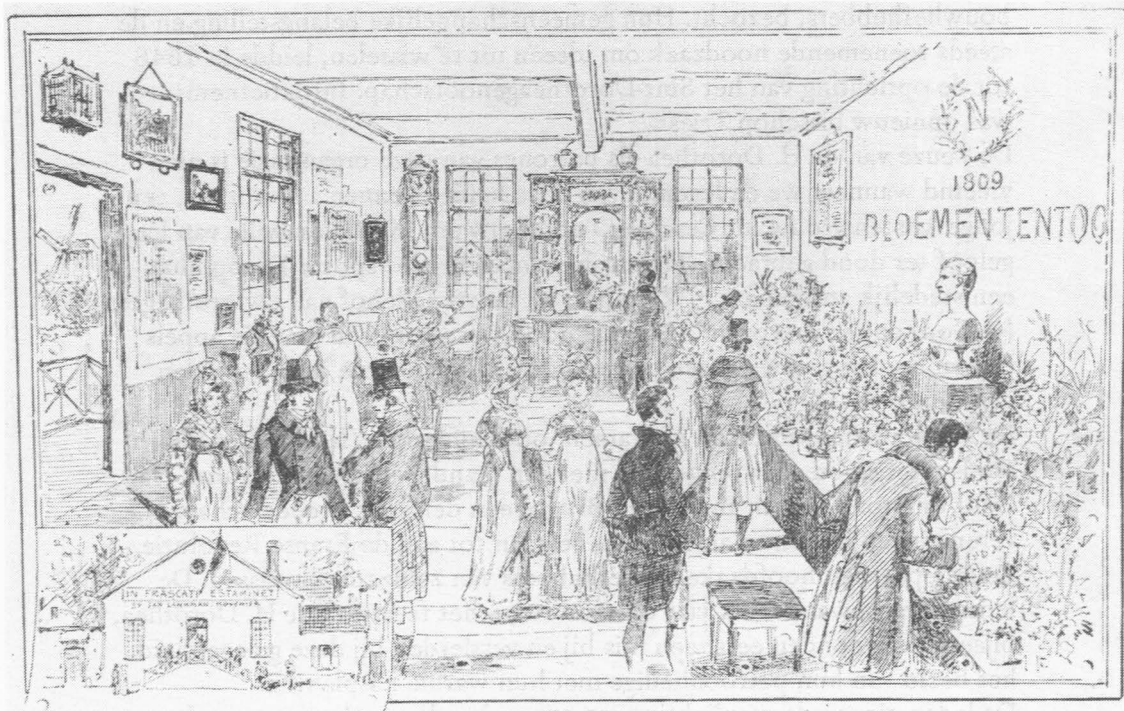
Ook de beroepsverenigingen vonden geen genade bij de machthebbers, en werden niet meer toegelaten.

Het H. Dorotheagenootschap werd bijgevolg eveneens ontbonden. Desondanks bleven de Gentse bloemenkwekers en -liefhebbers elkaars aanwezigheid zoeken.

Vooraf in de herbergen rond de Coupure, in de wijk van Ekkerghem, waar veel bloemisterijen gevestigd waren, kwamen ze regelmatig samen om de “zaken” te bespreken.

Frascati was hun voornaamste stamlokaal. Eén van de trouwe klanten was er Frans Van Cassel. Hij slaagde erin zijn vrienden te overtuigen van de noodzaak om, in navolging van hun Engelse collega's, ook periodische tentoonstellingen en wedstrijden voor bloemenkwekers en -liefhebbers te organiseren.

Hiervoor zou een nieuwe vereniging opgericht worden, met J. K. Van de Woestyne als voorzitter. Deze zou losser staan van het godsdienstige dan de H. Dorotheabroederschap, en ruimer zijn dan een beroepsvereniging, want ook liefhebbers werden als lid toegelaten. In feite kan deze “Société d'Agriculture et de Botanique” toch gezien worden als de voortzetting

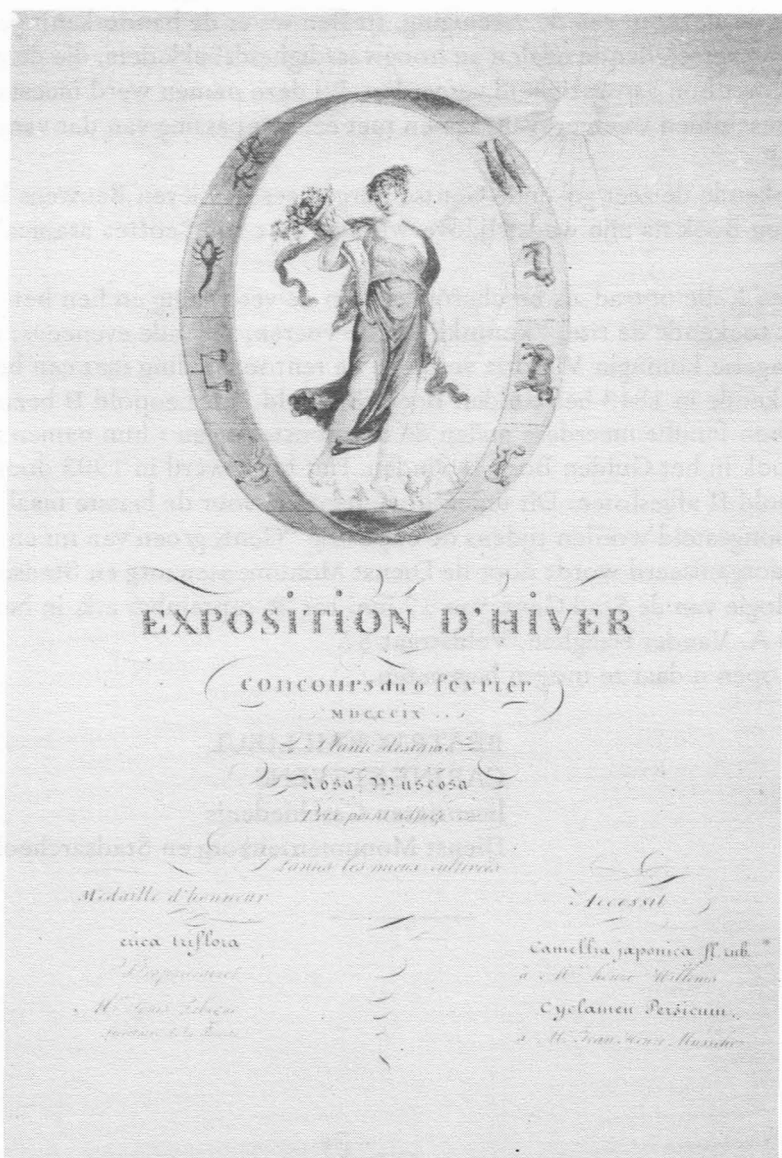
La première exposition de Frascati, à la quinquennale de 1809.

Afb. 2. Binnenzicht van de herberg "Frascati" ter gelegenheid van de eerste bloemententoonstelling (1809) naar gravure Stadsarchief Gent. (Foto Stadsarchief)

van het 17de eeuwse genootschap. Het Broederschap van de H. Dorothea kreeg in 1867 opnieuw vorm, maar werd bij het uitbreken van de eerste wereldoorlog opnieuw ontbonden. In 1939 werd het nogmaals ingesteld en kende tot op heden een nieuwe bloei met A. Haerens als voorzitter. Op 6 februari 1809, de feestdag van de H. Dorothea, werd de eerste tentoonstelling van de pas opgerichte vereniging geopend in de herberg Frascati: 50 planten werden er in de gelagzaal aan een enthousiast publiek getoond. Nadien werden ze er openbaar verkocht. De tweede expositie ging er door in juni van datzelfde jaar, en er was eveneens een groot succes.

Hier werd de basis gelegd voor de zo beroemde Gentse Floralieën die nu met zulk een grote bijval vijfjaarlijks door dezelfde Koninklijke Maatschappij voor Landbouw en Plantkunde worden ingericht.

Van meet af aan had het bestuur van de Maatschappij het initiatief genomen een Gulden Boek samen te stellen met de handtekeningen van de voornaamste bezoekers, juryleden en winnaars van de tentoonstellingen.

Afb. 3. De eerste bloemententoonstelling, 6 februari 1809.
 naar het Gulden Boek KMLP
 (Foto Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie)

Het eerste boek werd gebruikt van 1809 tot 1903 en is nu nog bewaard bij de KMLP. Het werd in mooi rood leder ingebonden. Talrijke aquarellen verfraaiden het tot een uniek geheel. Dikwijls werden de godinnen Flora en Ceres voorgesteld. Bloemen en kinderen waren eveneens geliefde motieven.

Naast de statuten van de vereniging, treffen we er de handtekeningen aan van verschillende edelen en hoogwaardigheidsbekleders, die de exposities met hun aanwezigheid vereerden. Bij deze namen werd meestal hun wapenschilden weergegeven, samen met een aanpassing van dat van de KMLP.

Zo tekende de zeer gekende Gentse burgemeester Lieven Bauwens het Gulden Boek na zijn wedstrijdoverwinning met zijn "coffea arabica" in 1809.

Willem I, die optrad als beschermheer van de vereniging en hen het voorrecht toekende de titel "koninklijke" te voeren, tekende eveneens; ook de Engelse koningin Victoria vereerde de tentoonstelling met een bezoek en tekende in 1843 het Gulden Boek. Leopold I en Leopold II bezochten met hun familie meerdere malen de tentoonstellingen : hun namen zijn dan ook in het Gulden Boek te vinden. Het boek werd in 1903 door Leopold II afgesloten. Dit uniek document zal voor de laatste maal tentoongesteld worden tijdens de expositie "Gent, groen van nu en toen" die georganiseerd wordt door de Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie van de Stad Gent, van 12 juni tot 26 september e.k. in het Museum A. Vander Haeghen, Veldstraat 82.

Wij hopen u daar te mogen begroeten.

BEATRIX BAILLIEUL
CARINE STEVENS
licentiaten Geschiedenis
Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie
